

Rett og urett

Spalten omhandler juridiske forhold av betydning for leger. Ideer og innlegg sendes tidsskriftet@legeforening.no

Trafikkulykker og erstatning

Hvilke lover og regler gjelder for erstatning etter trafikkulykker? Hvilken betydning, utover de medisinske forhold, har legens arbeid i slike erstatningssaker?

Generelle erstatningsvilkår

I alle erstatningssaker, herunder trafikkskadesaker, stilles det visse generelle vilkår som alle må være oppfylt for at det i det hele tatt skal være aktuelt å vurdere erstatning. Det kreves at den som fremmer krav skal være påført skade/tap, det må foreligge et ansvarsgrunnlag og det må være en adekvat/påregnelig årsakssammenheng mellom uhellet og skaden/tapet.

Skade/tap

Det må, naturlig nok, foreligge en skade eller et tap for at man skal ha en erstatningssak. Dette fordi selve formålet i erstatningssaker er å få «reparert» eller kompensert for skaden eller tapet man er påført ved den skadevoldende handling. I erstatningssaker krever man å få erstattet sin skade eller dekket sitt tap av den som forvoldte skaden/tapet eller av den som står ansvarlig for skadevolder (forsikringsselskap, arbeidsgiver). Tap/skade kan enten gjelde skade på en gjenstand (materieell skade) eller personskade. Utgangspunktet er at den skadelidte kun kan kreve erstattet sine økonomiske tap. I tillegg kan det kreves menerstatning for varig og betydelig medisinsk invaliditet. Dette punkt volder normalt ingen eller få problemer i trafikkskadesaker, idet det ofte er på det rene at slik skade foreligger.

Ansvarsgrunnlag

Det må foreligge et rettslig grunnlag for å kunne kreve erstatning. Det er to hovedformer for ansvarsgrunnlag i norsk rett: culpaansvar (skyldansvar) og ansvar på objektivt grunnlag. En person kan bli ansvarlig etter culpaansvaret (skyldansvar) hvis vedkommende har forvoldt skade ved å handle uaktsomt eller uforsvarlig. Ansvar på objektivt grunnlag (ansvar uten skyld) kan oppstå for visse handlinger selv om man ikke har utvist uaktsomhet eller liknende. Heller ikke dette punkt volder normalt problemer i trafikkskadesaker. Ved trafikkuhell gjelder et objektivt ansvar (ansvar uten skyld) for personskader (bilansvarsloven § 4). Avgjørende for ansvar er om et kjøretøy har forvoldt skade(r), ikke

om fører av kjøretøyet har kjørt uaktsomt eller ikke.

Adekvat og påregnelig årsakssammenheng

Det må foreligge en sammenheng/forbindelse mellom uhellet og skaden/tapet. Dersom skaden/tapet er forårsaket av andre forhold, kan erstatning ikke kreves av skadevolder eller den som er ansvarlig. Videre må årsakssammenhengen være påregnelig (adekvat). Det betyr at det ikke er nok at det er en (årsaks-)sammenheng mellom uhellet og skaden/tapet, det kreves også at denne sammenhengen ikke er for fjern. Med andre ord kreves det at skaden/tapet kan anses som en påregnelig eller sannsynlig følge av uhellet. Årsakssammenhengsspørsmålet er ofte et sentralt (tviste-)tema i personskadesaker, også etter trafikkulykker.

Årsakssammenheng ved nakkeskader

Trafikkskadene er ofte plaget av nakkeskader, som er kompliserte både medisinsk og juridisk. Høyesterett har i dom av 28.10.1998 lagt retningslinjer for vurderingen av nakkeskader. Disse retningslinjene er senere fulgt opp i andre dommer, både av Høyesterett og lavere instanser. I dommen av 28.10.1998 uttaler Høyesterett blant annet:

«Den rettsoppnevnte sakkyndige professor Nordal har mer generelt skissert visse betingelser som må være til stede for at skader og symptomer årsaksmessig kan føres tilbake til traume forårsaket av nakkesleng. Han uttaler:

«Kort gjennomgang av diagnostikken av sykdomsbilder fremkalt av nakkesleng.

Det er viktig å være oppmerksom på at sykdomsbildet ved nakkeslengskader i senfasen etter uhellet er ukarakteristisk mht årsaken. Dvs. at liknende symptom-bilder sees hyppig i befolkningen ellers, som ikke har vært utsatt for noe traume.

Man kan derfor sette opp en kjede av betingelser som må være oppfylt for at man med en viss sannsynlighet kan diagnostisere tilstanden.

1. For det første må det foreligge et adekvat traume, dvs. det må ha virket mekaniske krefter tilstrekkelig til å skade biologisk vev. (...) Etter min erfaring vil kollisjoner hvor en stillestående bil blir påkjørt bakfra av en annen bil med en hastighet under 10–15 km/t bare helt unntagelsesvis resultere i forbigående helseplager, og nesten aldri varige.

2. Det må foreligge akutt symptomer fra nakke eller hode innenfor maksimalt et par døgn. Regelen er at dess kraftigere skade, dess tidligere kommer plagene. Akutt symptomene vil hos de fleste dreie seg om stivhet og smerter i nakken, hodepine, eller forbigående besvær fra armene pga irritasjon av nerverøtter som passerer ut mellom nakkevirvlene.

3. Det må foreligge «brosymptomer» fra akuttfasen frem til en kronisk senfase, 1 år eller mer etter uhellet. Dersom pasienten blir frisk, for så flere uker eller måneder senere å få tilbake liknende besvær, øker usikkerheten mht om det er den tidligere skaden, eller naturlig tilbøyelighet for helsebesvær med smerter, stivhet o.l. som er hovedårsaken til besværene. De fleste vil mene at traumatisk betingede besvær som blir kroniske, særlig når det dreier seg om mindre skader uten brudd eller skade av nervevev, sjelden blir helt borte for så å komme igjen.

4. Sykdomsbildet må være forenlig med det man vet om skader påført ved nakkesleng. Dvs. at f.eks. lammelser i armer eller ben som først opptrer måneder og år etter et uhell er ikke forenlig med det man vet om skademekanismen. Det må heller ikke være slik at helsebesværene etter uhellet bare er en fortsettelse av helsebesvær pasienten har hatt før uhellet. Sykdomsbildet må heller ikke ha en annen, mer sannsynlig forklaring i annen tilstand pasienten lider av. Slik tilstand kan være annen somatisk eller psykiatrisk sykdom, som har vært til stede allerede før uhellet, eller som har manifestert seg senere.»»

Det stilles således krav med henblikk på skadeevne/adekvat traume, akuttssymptomer, brosymptomer og at sykdomsbildet må være forenlig med slike skader og ikke skyldes andre forhold.

Betydningen av legejournal

Når det gjelder betydningen av legejournalene, har Høyesterett i samme dom blant annet uttalt følgende:

«Såkalte whiplash- eller nakkeslengsaker som kommer for domstolene, er ikke sjelden preget av et uklart årsaks- og symptomtilbilde. Det kan være uklarhet om hvilke skader som er oppstått, når de forskjellige symptomer har inntrådt og i det hele om og i tilfelle hvilke deler av en foreliggende helsesvikt som kan tilbakeføres til den aktuelle påkjørsel som skal ha medført nakkesleng. Det foreliggende bevismateriale vil gjerne være sammensatt, og opplysningene kan trekke i forskjellige retninger. Ved en slik bevisbedømmelse er det viktig å ha for øye at bevisene vil kunne ha forskjellig kvalitet og tyngde. Særlig viktig ved bevisbedømmelsen vil være nedtegnelser foretatt i tid nær opp til den begivenhet eller det forhold som skal klarlegges, og da spesielt beskrivelser foretatt av fagfolk nettopp for å få klarlagt en tilstand. Dette vil gjelde blant annet nedtegnelser i legejournaler om funn og om de symptomer pasienten har ved undersøkelsen eller behandlingen. Svakere bevisverdi vil for eksempel opplysninger fra pasient til lege ha hvis opplysningene gjelder pasientens tilstand på et vesentlig tidligere tidspunkt enn tidspunktet for den aktuelle konsultasjon. Opplysninger fra parter eller vitner med binding til partene som er gitt etter at tvisten er oppstått, og som står i motstrid eller endrer det bildet som mer begivenhetsnære og uavhengige bevis gir, vil det oftest være grunn til å legge mindre vekt på ...»

Det følger således av Høyesteretts dom, og senere praksis, at legejournalene har meget stor og ofte avgjørende betydning, særlig ved nakkeskader. Det er derfor særdeles viktig at leger og andre behandlere er meget nøye med å undersøke og journalføre symptomer og skader, både i forhold til akuttssymptomer og senere brosymptomer. Det er skadelidte/pasienten som har bevisbyrden på dette punkt. Dersom skadelidte/pasienten har akuttssymptomer og/eller brosymptomer som av en eller annen grunn ikke blir journalført, risikerer vedkommende å bli uten erstatning i det hele tatt.

Viktige erstatningsmessige prinsipper

Det er normalt den som fremsetter krav (skadelidte/kravstiller) som har bevisbyrden. Dette betyr at skadelidte etter trafikkuhell må sannsynliggjøre eller doku-

mentere at man har vært utsatt for et trafikkuhell, at man er påført skade, at det foreligger årsakssammenheng mellom uhellet og skaden, at man er påført et tap osv. Det er således meget viktig at leger og andre behandlere informerer sine pasienter om hvor viktig det er at de tar vare på dokumentasjon for utgifter, for eksempel tar vare på kvitteringer.

Skadelidte har plikt til å gjøre hva han/hun kan for å redusere eventuelle tap/skader og innrette seg slik at disse blir minst mulig. Dersom man lar være å oppfylle sin tapsbegrensningsplikt/innretningsplikt, risikerer man å miste retten til erstatning på aktuelle erstatningspost.

Utgangspunktet i norsk erstatningsrett er at skadelidte har krav på full erstatning. Med dette menes at skadelidte skal få dekket alle de økonomiske tap som følger av skaden.

Hvem kan man søke erstatning fra?

Den som er skadet etter trafikkuhell, kan motta diverse ytelser fra trygdesystemet, for eksempel sykepenger. Dette antas å være kjent for de fleste, og utdypes derfor ikke.

Fører og/eller passasjer(er) som blir skadet ved trafikkuhell, kan alltid fremme erstatningskrav mot eget forsikringsselskap, altså det forsikringsselskap hvor bilen man kjørte i er forsikret. Dette gjelder både ved enkeltulykker (kun egen bil involvert i uhellet) og i kollisjonstilfeller (flere biler involvert). Dersom ansvaret (skylden) for trafikkuhellet ligger på et annet kjøretøy (kollisjonstilfellene), kan man velge om man vil fremme erstatningskravet mot eget selskap eller mot motpartens forsikringsselskap. Enkelte har egne forsikringsdekninger, enten privat (for eksempel ulykkesdekninger e.l.) og/eller via arbeidsgiver, som vil kunne være aktuelle ved trafikkuhell. Det er viktig å skaffe seg oversikt over forsikringsdekninger, og melde dette/disse til aktuelle forsikringsselskap(er).

Enkelte uhell vil kunne være både trafikksak og yrkesskadesak. Eksempler på dette er trafikkuhell som involverer drosjesjåfører, bussjåfører og budbilførere. Disse sakene omfattes av både bilansvaret og yrkesskadeansvaret. Forsikringsselskapene har en egen intern avtale om at disse sakene behandles av trafikkforsikringsselskapet, og at erstatning i tilfelle ytes i henhold til det regelverk som gir best erstatning.

Hva kan man kreve erstatning for – og hvor mye?

Ved personskader etter trafikkuhell erstattes som hovedregel det økonomiske tap. I tillegg ytes menerstatning ved varige og betydelige skader. Erstatningen fra forsikringsselskapene kommer i tillegg til ytelsene fra det offentlige, særlig trygdemyn-

dighetene. Eventuelle private forsikringsdekninger kan også bli plussert på.

Påførte og fremtidige utgifter

Høyesterett har lagt til grunn at kun relevante og nødvendige utgifter kan kreves erstattet. Dette er forhold som må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. Vanlige utgiftskrav som følge av trafikkuhell kan for eksempel være utgifter i forbindelse med legekonsultasjon (egenandel og liknende), medisiner, behandlingsutgifter, reiseutgifter, utgifter ved bistand til stell og vask av bolig, vedlikehold, reparasjon, ominnredning eller ombygging av bolig, utdanning, omskolering osv.

Høyesterett har i flere saker skilt mellom utgifter med helsemessig/medisinsk siktemål og utgifter som tar sikte på å gi skadelidte mer selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen. Domstolene har vært mer tilbakeholdne med å dekke utgifter med helsemessig/medisinsk siktemål. Dette fordi domstolene anser at det offentliges tilbud i utgangspunktet må anses som tilstrekkelig. Når det gjelder utgifter som tar sikte på å gi skadelidte mer/økt selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen, har domstolene vært mer villige til å si at dette er erstatningsberettigede utgifter.

Påført og fremtidig inntektstap

Med inntektstap menes både inntektstap som følge av redusert arbeidsevne/bortfall av arbeidsevne i arbeidslivet, og inntektstap som følge av redusert arbeidsevne/bortfall av arbeidsevne i hjemmet. Begge inntektstap kan gi grunnlag for erstatning.

Både erstatning for påført og erstatning for fremtidig inntektstap beregnes konkret med utgangspunkt i de faktiske forhold ved og forut for uhellstidspunktet. Når det gjelder vurderingen av inntektstap som følge av redusert arbeidsevne/bortfall av arbeidsevnen i arbeidslivet, må det blant annet ses hen til skadetidspunktet, eventuelt også studiebakgrunn, arbeidserfaring, karrieretvikling osv. Ved beregning av inntektstap tas det normalt utgangspunkt i hva skadelidte ville ha tjent uten skaden, for så å trekke fra hva skadelidte vil tjene med skaden. Dette blir ofte en skjønnsmessig vurdering. Ved beregningen av inntektstap som følge av redusert arbeidsevne/bortfall av arbeidsevnen i hjemmet ses det blant annet hen til hvilke arbeidsoppgaver skadelidte kunne utføre før uhellet og hva skadelidte ikke lenger kan utføre som følge av skaden. For barn gjelder spesielle regler.

Menerstatning

Menerstatning er erstatning for «varig og betydelig skade av medisinsk art», hvor det blant annet tas hensyn til menets medisinske art og størrelse og dets betydning for

den personlige livsutfoldelse. Med «varig» skade menes at skaden må være av en viss varighet, og med «betydelig» skade menes at den medisinske invaliditet normalt må være på 15 % eller mer. Menerstatningen skiller seg fra erstatningspostene påførte/fremtidige utgifter/inntektstap ved at den er en erstatning av ikke-økonomisk karakter. Menerstatningen beregnes på grunnlag av den medisinske invaliditet (skadens omfang) og skadelidtes alder. Den medisinske invaliditet bestemmes normalt av leger på grunnlag av invaliditetstabell fastlagt av Sosialdepartementet.

Forsørgertapserstatning

Den som ble forsørget av avdøde, for eksempel ektefelle/samboer og barn, kan kreve å få erstattet forsørgertap. Det er et vilkår for å få forsørgertapserstatning at den som krever erstatning helt eller delvis faktisk ble forsørget av avdøde. Det vil kunne foreligge forsørgelse selv om den etterlatte er i stand til å forsørge seg selv. Så lenge avdøde bidrog til at den felles levestandard ble høyere enn gjenlevende kan makte å opprettholde alene, vil det normalt foreligge en delvis forsørgelse.

Avdødes bidrag kan ha vært i form av egen inntekt eller ytelser (arbeid) i hjemmet. Omsorg av barn er også erstatningsberettiget. Erstatningsutmålingen ved tap av forsørger er ofte komplisert og ofte mer skjønnsmessig enn for eksempel ved beregningen av utgiftstap og inntektstap. Ved erstatningsberegningen skal det vurderes både avdødes forsørgelse og den etterlattes muligheter for selv å bidra til sin egen forsørgelse.

Thomas Benestad

benestad@advtt.no

Advokatfirmaet Salomon Johansen

Oslo